

**ІНСТРУМЕНТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ
ТА КИТАЮ ЗА УМОВ ПАНДЕМІЇ
ТА В ПОСТПАНДЕМІЧНИЙ ПЕРІОД**

О.М. Яценко, М.В. Михайлова, О.О. Кузнєцова, В.С. Осадчук

Досліджено тенденцію до посилення торговельно-економічного співробітництва України та Китаю. Доведено важливість відносин із КНР як торговельним партнером України за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, аналітичних спостережень і розрахунків. Визначено слабкі та сильні сторони співпраці двох країн, можливості і загрози за допомогою SWOT-аналізу. Проаналізовано зміни у використанні інструментів стимулювання та стримування україно-китайської взаємодії, надано рекомендації щодо її вдосконалення.

Ключові слова: інструменти, торговельно-економічне співробітництво, Україна, Китай, пандемія COVID-19, постпандемічний період.

**TOOLS FOR IMPROVING TRADE AND ECONOMIC
COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND CHINA
IN A PANDEMIC AND IN THE POST-PANDEMIC PERIOD**

O. Yatsenko, M. Mykhailova, Kuznetsova O., V. Osadchuk

The agreement between the Government of Ukraine and the Government of the People's Republic of China on trade and economic cooperation established the regime of greatest assistance since 1992, which was before the accession of countries to the World Trade Organization. Currently, a solid legal and contractual basis of bilateral cooperation has about 300 documents in political, economic, scientific and technological and other fields. Ukraine-China relations are the nature of strategic partnership and continue to develop dynamically, both sides make efforts to bring it to a new level. In recent years, China has been leading ukraine's trade and economic partners.

Today, the world is facing a new problem – the crisis caused by the coronavirus pandemic, which weakened the cooperation of countries by extending the use of protectionist measures. As a result, the issue of the need to strengthen cooperation between countries was questioned.

However, according to the results of 2019 and 2020, despite the conditions of today, Ukrainian-Chinese cooperation continues to gain momentum and intensify. The article is devoted to research trends in deepening trade and economic cooperation between Ukraine and China, identification and argumentation the importance of China as a trading partner of Ukraine through correlation and regression analysis, analysis the weaknesses and strengths of cooperation between the two countries, opportunities and threats to strengthen it through SWOT analysis. The article also focuses on analyzing changes in the number of liberalization and protection measures applied, identifying effective tools to stimulate and curb their trade and economic cooperation during the pandemic and in the post-pandemic period.

Keywords: *tools, trade and economic cooperation, Ukraine, China, the COVID-19 pandemic, post-pandemic period.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Китаєм останнім часом розвивалося діалектично без значного сприяння. Однак криза, спровокована пандемією коронавірусу, яка завдала збитків та поставила під загрозу існуючий міжнародний порядок взаємодії країн, створює перешкоди для співпраці.

Незважаючи на такі умови, Китай у 2019 р. вперше в історії став лідером серед торговельних партнерів України. Ця тенденція зберіглась і у 2020 р. Крім того, Україні вдалося значно зменшити показник від'ємного торговельного балансу з КНР. Прослідковуються позитивні зміни в застосуванні засобів лібералізації торгівлі, коли у світі, навпаки, розповсюджуються протекціоністські настрої. За таких умов виникає необхідність аналізу зазначених тенденцій та визначення можливого інструментарію для подальшого посилення україно-китайського співробітництва, урахуовуючи диспропорцію розвитку країн і можливі зміни у світовому економічному просторі за умов пандемії та в постпандемічний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню торговельно-економічного співробітництва України та Китаю приділяють увагу як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Процес становлення та розвитку україно-китайської співпраці, можливостей, способів та інструментів її посилення під час змін у світовому економічному просторі висвітлено в працях таких учених, як Т. Власюк, Л. Гальперіна, В. Голод, О. Дроботюк, О. Кіктенко, Зе Тянь Ін Ван, Лі Їму, Чжан Хенлун, Чжан Чженьчжень, Шеньюе Ся та ін.

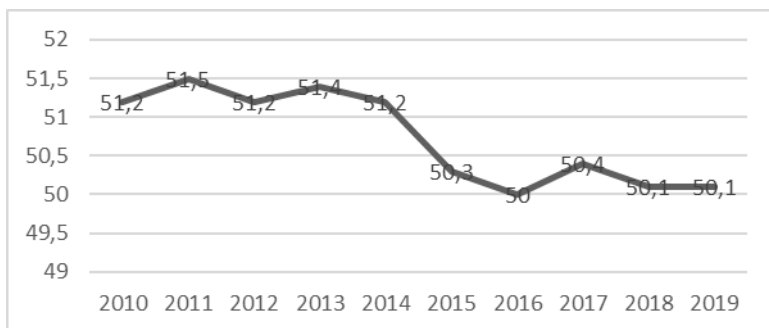
Наукових напрацювань із вивчення й аналізу співробітництва за умов пандемії COVID-19 та в постпандемічний період стає дедалі більше, проте все ще неповністю розкрито питання інструментів удосконалення взаємодії України та КНР.

Мета статті – дослідження тенденцій розвитку співпраці України та КНР, аналіз і визначення ефективних інструментів стимулювання та обґрунтування доцільності стримувальних інструментів їх торговельно-економічної взаємодії за умов пандемії та в постпандемічний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. За підсумками 2019 р. Китай уперше в історії посів перше місце серед торгових партнерів України як окрема країна. За даними Державної служби статистики України, у 2019 р. товарообіг із КНР становив 12,8 млрд дол. США (тут і далі – млрд дол.) та зріс на 30% порівняно з попереднім роком. Незважаючи на послаблення взаємодії країн через пандемію коронавірусу, ця тенденція зберіглася й у 2020 р.: товарообіг між країнами зріс до 15,4 млрд дол. За словами Дмитра Кулеби, відносини з КНР розвиваються діалектично: «Немає ні політичного діалогу з КНР, ні короваю з хлібом... Але при цьому бізнес цвіте яскравим кольором» [1].

Україна постачає до Китаю руди, зерно, жири, олію, машинне обладнання, відходи харчової промисловості. Товарна структура українського експорту у 2020 р. свідчить про переважання товарів із низькою доданою вартістю. Протягом минулих досліджуваних п'яти років частка сільськогосподарської та харчової продукції в українському експорті в Китай зростає. Слід зазначити, українські імпортери щороку покривають близько 70% китайського сукупного імпорту кукурудзи та 65% соняшникової олії [2].

Імпорт із КНР в Україну у 2019 р. значно перевищував експорт до Китаю: він становив 9,2 млрд дол., а експорт – 3,6 млрд дол. У 2020 р. цей дисбаланс зменшився: експорт – 7,1 млрд дол., імпорт – 8,3 млрд дол. [3]. Основними статтями імпорту з Китаю є високотехнологічні товари: напівпровідникові прилади, телефони, комп'ютери, тобто переважно товари з високою доданою вартістю. До структури українського імпорту у 2020 р. входили: електричні машини (31%), котли та машини (21%), пластмаси, полімерні матеріали (3%) та ін. [3]. Розрахований індекс компліментарності торгівлі за методикою ЮНКТАД на основі статистичних даних International Trade Center свідчить про середній рівень відповідності українського експорту китайському імпорту, адже значення за досліджувані роки дещо перевищує 50% (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка індексу компліментарності торгівлі Україна–Китай у період 2010–2019 рр. (розраховано та побудовано за даними [2])

Варто звернути увагу на те, що сальдо торгового балансу України починаючи з 2016 р. є від’ємним, що негативно впливає на національного виробника й економічний розвиток країни загалом. Водночас цей показник у Китаю має стабільно позитивне значення, що може нести ризики для економіки України. Крім того, слід звернути увагу на те, що станом на 2019 р., у період перед настанням кризи, макроекономічний профіль двох країн свідчить про значну різницю їх розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Макроекономічний профіль України та Китаю, 2019 р.

Показник	Од. виміру	Країна	
		Україна	Китай
1	2	3	4
Рік незалежності	рік	1991	1911
Площа	тис. км ²	603,6	9596, 9
Населення	млн осіб	43,9	1394,0
Основні етнічні групи	%	Українці (77,3%), росіяни (17,3%)	Китайці (91,9%), інші (8,1%)
Офіційні мови	%	Українська	Китайська
Державний устрій	–	Парламентсько-президентська республіка	Соціалістична народна республіка
ВВП	млрд дол.	153,7	14342,9
Структура ВВП за секторами	%	с.-г. (8%); промисловість (40%); послуги (50%)	с.-г. (7%); промисловість (39%); послуги (54%)

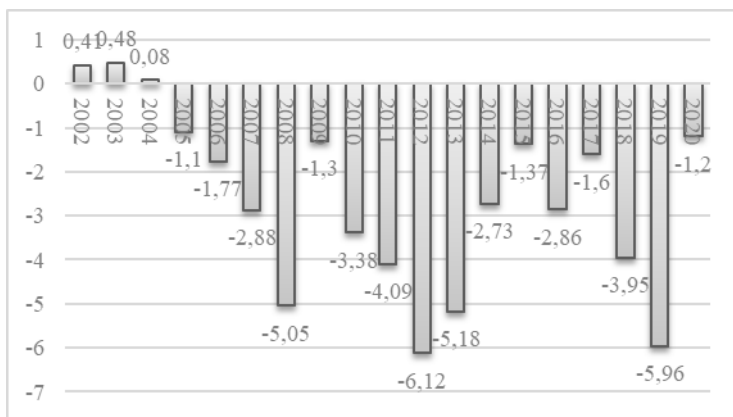
Продовження табл. 1

1	2	3	4
Місце країни за ВВП у світі	–	59	2
ВВП на душу населення	дол.	3659	10261
Експорт	млрд дол.	63,3	2641,2
Основні імпортери	%	Китай (15%), Росія (11%), Німеччина (9%)	Південна Корея (10%), Японія (9%), США (7%)
Імпорт	Млрд дол.	75,3	2476,2
Основні експортери	%	Китай (7%), Польща (6%), Росія (6%)	США (19%), Гонконг (11%), Японія (6%)
Споживацькі витрати	млрд дол.	17,5	53,9
Витрати домогосподарства	млрд дол.	115	5586
Урядові витрати	млрд дол.	30	2397
Рівень інфляції	%	8,1	1,6
Приєднання до СОТ	рік	16 травня 2008	11 грудня 2001

Примітка. Складено на основі [4–8].

Найбільші обсяги китайського експорту йдуть до США (19%), Гонконгу (10%), Японії (6%), тоді як частка України в структурі становить лише 0,2%, але простежується тенденція до незначного збільшення. До основних країн-імпортерів Китаю належать Південна Корея (9%), Японія (8%), США (7%), а Україна займає незначну частку (0,2%) [9]. Така частка у структурі торгівлі КНР обумовлює від'ємне сальдо торговельного балансу між країнами. Досліджуючи ретроспективу їх торговельних відносин, сальдо було позитивним лише у 2002–2004 рр. (рис. 2). Варто зазначити, що у 2020 р. відбулися значні позитивні зрушення в торговельних відносинах між Україною та Китаєм: їм удалося скоротити від'ємне торговельне сальдо майже у п'ять разів.

Для того щоб з'ясувати важливість КНР як торговельного партнера України, вважаємо за доцільне дослідити залежність зміни ВВП від зміни експорту українських товарів до Китаю за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Розрахований коефіцієнт кореляції дорівнює 0,409663. Отримане число більше за 0, що свідчить про прямий зв'язок, тобто збільшення обсягів експорту до Китаю приводить до зростання ВВП України. Значення коефіцієнта кореляції знаходиться в межах від 0,3 до 0,5, із чого можемо зробити висновок про помірний зв'язок. Пояснюється це тим, що азійський напрям торгового партнерства ще перебуває на початковій стадії розвитку.

Рис. 2. Динаміка торговельного сальдо між Україною та КНР у 2002–2020 рр., млрд дол. (розраховано та побудовано за даними [3; 10; 11])

Для визначення та розуміння основних чинників впливу на стратегічний розвиток торговельно-економічних відносин за умов пандемії та в постпандемічний період між Україною та Китаєм проведено SWOT-аналіз (табл. 2). У разі поєднання внутрішніх сильних сторін та зовнішніх можливостей (S + O) слід очікувати найкращий сценарій розгортання подій – відбуватиметься поглиблення торговельно-економічної інтеграції. У разі поєднання зовнішніх загроз та внутрішніх слабких сторін (W + T) прогнозується найгірший сценарій, унаслідок якого виникне необхідність розширювати ринки збуту з метою зменшення залежності від торговельного партнера – Китаю. Як найоптимальніший варіант слід розглядати поглиблення інтеграції з урахування диспропорцій розвитку двох країн.

Криза, спровокована пандемією коронавірусу, ускладнила співпрацю країн тим, що почастишили випадки використання протекціоністських заходів. Згідно з Global Trade Alert, частка експорту, яка підпадає під вплив цих заходів, запроваджених як Україною, так і країнами-імпортерами та третіми країнами, щороку зростала. Однак дещо інша тенденція спостерігається в торговельно-економічній взаємодії між Україною та Китаєм. Починаючи з 2018 р. кількість нових застосованих інтервенцій із метою лібералізації та протекціонізму значно зменшилась, у 2020 р. зміни відбулися на користь посилення взаємодії (табл. 3).

Таблиця 2

**SWOT-аналіз торговельно-економічного співробітництва
України з Китаєм**

<p align="center">ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ</p> <p align="center">ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ</p>	<p align="center">Можливості (О)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розширення співробітництва між країнами в рамках проєкту «Одна пояс – один шлях». 2. Створення україно-китайської ЗВТ. 3. Поглиблення торговельно-економічного партнерства у пріоритетних галузях. 4. Використання досвіду подолання коронавірусної хвороби та спровокованих кризових явищ 	<p align="center">Загрози (Т)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Технологічна асиметрія в торгівлі країн. 2. Обмежений вихід вітчизняного бізнесу на ринок Китаю. 3. Збереження від’ємного сальдо в торгівлі з Китаєм. 4. Високий рівень тарифного захисту. 5. Погіршення епідеміологічної ситуації. 6. Економічне протистояння Китаю у відповідь на націоналізацію ПАТ «Мотор Січ»
	<p align="center">Сильні сторони (S)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне географічне положення. 2. Україна багата на природні ресурси. 3. Науково-технічний потенціал. 4. Високий рівень людського розвитку та соціального прогресу. 5. Місткий ринок. 6. Значна сировинна база 	<p align="center">Очікування (S+O)</p> <p>Лібералізація торгівлі, зміцнення торговельно-економічних відносин, посилення симетричної взаємозалежності між обома країнами, створення зони вільної торгівлі, економічне зростання, диверсифікація торговельних потоків, подолання епідемії та зменшення наслідків кризових явищ, посилення співробітництва в нових галузях посткоронавірусного періоду.</p> <p align="center"><i>Стратегія Поглиблення торговельно-економічної інтеграції</i></p>

Продовження табл. 2

Слабкі сторони (W)	Очікування (W+O)	Очікування (W+T)
<p>1. Воєнний конфлікт на Сході України.</p> <p>Суспільна, політична, економічна нестабільність.</p> <p>Енергетична залежність держави.</p> <p>Низька конкурентоспроможність вітчизняних виробників.</p> <p>Ускладнена епідеміологічна ситуація</p>	<p>Уповільнення темпів поглиблення співпраці у зв'язку з нестабільною економічною, політичною, епідеміологічною ситуаціями, виникнення нових підходів до розвитку китайсько-українських відносин, торговельно-економічне партнерство для просування національних інтересів, посилення енергетичної незалежності.</p> <p><i>Стратегія Географічна та товарна диверсифікація</i></p>	<p>Зменшення товарообігу між країнами, дестабілізація торговельно-економічних відносин двох країн, поглинання українських компаній, послаблення конкурентоспроможності українських компаній, погіршення інвестиційного клімату України, поява нових торгових обмежень та перешкод.</p> <p><i>Стратегія Переорієнтація зовнішніх торговельно-економічних зв'язків</i></p>

Таблиця 3

**Кількість нових інтервенцій між Україною та КНР
за 2015–2020 рр., од.**

Рік	КНР застосовує відносно України		Україна застосовує відносно КНР	
	заходи лібералізму	заходи протекціонізму	заходи лібералізму	заходи протекціонізму
2015	41	81	2	6
2016	56	52	2	0
2017	64	40	0	2
2018	31	54	0	0
2019	8	4	1	2
2020	14	4	2	1

Примітка. Складено на основі [14].

Варто звернути увагу на те, що пандемія послабила захист у торгівлі товарами медичного призначення. Уряд України 20 березня 2020 р. оголосив про тимчасову відмову від ввізного мита на деякі лікарські засоби, товари медичного призначення та обладнання, класифіковані за десятками тарифних підзаголовків. Слід зазначити,

що майже всі ліки та більшість необхідного для лікарень обладнання в будь-якому випадку обкладаються ставкою мита 0. Мито, що застосовувалося до інших товарів, становило від 1% до 12,5% [14].

До пандемії й на сьогодні пріоритетними напрямками стратегічної україно-китайської співпраці є інвестиційні проєкти в сільське господарство, енергетику, інфраструктуру, військово-промисловий комплекс, розвиток високих технологій у рамках «Індустрії 4.0», туризм, суднобудування. Крім того, у постпандемічному періоді можуть відкритися нові вектори взаємодії.

Однак загрозою для співробітництва між Україною та Китаєм все ще лишається ситуація навколо ПАТ «Мотор Січ», прийняте рішення про націоналізацію якого викликає невдоволення в китайській стороні, що може не лише послабити співпрацю країн, а налаштувати одну проти одної через упродовження санкцій у торгівлі та політичні протистояння. У разі обміркованому вирішення цього питання, збалансування всіх інтересів та збереження українського підприємства як економічно ефективного й привабливого можна уникнути конфлікту інтересів та запобігти їх політизації. За словами міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби, ситуація навколо компанії не впливає на загальний інвестиційний клімат в Україні та закликає все ж розмежувати міждержавні відносини України та Китаю і відносини з конкретним китайським бізнесом, який намагається інвестувати в «Мотор Січ» [15].

Націоналізація в сучасних обставинах є ледь не єдиним рішенням, яке при компетентному, виваженому підході може врятувати вітчизняного виробника та допоможе не загострювати відносини як із Китаєм, так і з США. Для мінімізації юридичних ризиків її все ж таки варто обґрунтовувати загальними вимогами щодо прозорості структури власності, а не на підставі застосування адресних санкцій. Тому, обравши цей шлях, необхідно захистити інтереси компаній та інвесторів із Китаю, забезпечити адекватну компенсацію – інакше ці дії можуть розглядатися як експропріація [16].

Для подальшого розвитку та посилення співробітництва слід підтримати тенденцію до нарощення використання лібералізаційних заходів. Із цією метою варто визначити інструменти вдосконалення торговельно-економічного співробітництва між Україною та КНР за такими векторами: правовим, зовнішньоторговельним та дипломатичним.

Із метою вирішення конфлікту навколо ПАТ «Мотор Січ» та недопущення подібних ситуацій слід використати ряд правових інструментів. Необхідні зміни на законодавчому рівні. Для

покращення законодавчо-правового врегулювання діяльності інвесторів слід ужити таких заходів:

- упровадити законодавчі вимоги щодо прозорості структури власності стратегічних підприємств, без офшорів та номінальних власників;

- прийняти закон про скринінг іноземних інвестицій з урахуванням досвіду в цій сфері передових країн світу;

- створити міжвідомчу комісію з питань оцінки впливу іноземних інвестицій;

- повернути підприємство «Мотор Січ» у власність української держави в законний спосіб та з урахуванням інтересів акціонерів із КНР.

Також слід інтенсифікувати діяльність українського уряду щодо розвитку відносин із Китаєм, а саме: створити умови для залучення китайських інвестицій через надання переваги універсальним нормативним актам, що стимулюватимуть не лише інвестиції в Україну, але й трансфери технологій; зняти штучні регуляторні перешкоди на шляху бізнесу двох країн; як інструмент інтенсифікації торгово-економічного співробітництва популяризувати вивчення китайської й англійської мов із метою зменшення мовних перешкод [17]. Загальними ефективними інструментами також можуть бути податкові пільги, спрощення митного контролю, пільгові умови оподаткування, страхування та кредитування, субсидіювання експорту, інтенсифікація діяльності в інститутах та ін. Крім того, для посилення торговельно-економічної співпраці двох країн слід дослідити доцільність укладання угоди про зону вільної торгівлі між ними, але за умови дотримання національних інтересів.

Досягнення поставлених цілей українсько-китайського співробітництва потребує здійснення комплексних та послідовних заходів з урахуванням диспропорцій розвитку двох партнерів, а саме розуміння економічної, політичної, фінансової ваги КНР у світі та нестабільності міжнародного простору в умовах сьогодення. Тому варто розглядати методи підтримки та захисту національного виробника. Для покращення торгівлі з Китаєм та посилення позицій вітчизняного виробника на його ринку в таблиці 4 наведено приклади реалізації інструментів. Загальними інструментами, які посилять взаємодію двох країн та покращать позиції вітчизняних компаній, можуть стати такі: захист інвестицій, державна підтримка досліджень і розробок, сприяння виходу на китайський ринок через дипломатичні представництва. Інструментами захисту українського виробника переважно є імпортне й експортне ліцензування, антидемпінгові заходи, імпортне мито, загальні захисні гарантії та ін. Екстремими

заходами можуть бути компенсаційні й антидемпінгові мита, тимчасове обмеження імпорту. Слід також розглянути необхідність обмеження форм співробітництва з КНР, що передбачають передавання ліцензій на виробництво продукції китайській стороні, з метою запобігання нарощення виробництва аналогічної продукції на своїй території.

Таблиця 4

Інструменти вдосконалення торговельно-економічного співробітництва України та Китаю за зовнішньоторговельним вектором

Напрямок	Приклади реалізації
Розширення номенклатури експорту та зміцнення позицій на ринку Китаю	<ul style="list-style-type: none"> – За рахунок гороху, ячменю, пшениці, черешні, яблук, кормів для тварин; – нарощення експортного потенціалу високотехнологічної продукції, особливо технологій «Індустрії 4.0»; – посилення співпраці на ринку медичних товарів та послуг; – пошук нових ніш та партнерів
Диверсифікація механізмів підтримки вітчизняного експорту	<ul style="list-style-type: none"> – Посилення комунікаційної складової; – поширення інформації про Україну для створення позитивного іміджу країни в ділових колах Китаю та можливості співпраці; – участь в онлайн-ярмарках та створення онлайн-вітрин експортної продукції; – налагодження ділових контактів та проведення B2B заходів для представників українського та китайського бізнесу

Для вдосконалення україно-китайського співробітництва варто використати інструменти дипломатії за двома напрямками:

1) налагодження зв'язків на державному рівні: мінімізація негативних наслідків націоналізації ПАТ «Мотор Січ» для відносин між Україною та Китаєм шляхом відокремлення відносин міждержавного рівня та бізнесів країн; підвищення компетентності працівників для проведення перемовин міждержавного рівня; підключення дипломатичних служб із метою просування економічних інтересів України;

2) налагодження зв'язків на приватному рівні через створення окремих українських інституцій, які займатимуться пошуком стратегічних китайських інвесторів та збором інформації про них; надаватимуть рекомендації щодо правильності створення бізнес-проектів з урахуванням національних особливостей;

розповсюджуватимуть прозору звітність про ринки, проекти й інвестиційний клімат країни.

Висновки. Тенденції до посилення торговельно-економічного співробітництва України з КНР навіть за найскладніших умов, а саме кризи, спровокованої пандемією COVID-19, свідчать про перспективність цього вектора. Унаслідок кореляційно-регресійного аналізу виявлено помірну залежність між зміною ВВП України та обсягом експорту до Китаю, розрахований індекс компліментарності показав стабільний середній рівень відповідності українського експорту китайському імпорту, що свідчить про доцільність подальшого зміцнення співпраці двох країн.

Китай є найбільшим торговельним партнером України за підсумками 2019 р. Однак у тому ж році було зафіксоване значне від'ємне сальдо, яке вже в наступному 2020 р. зменшилося майже у п'ять разів та становило – 1,2 млрд дол. Крім того, під час пандемії та в постпандемічний період з'являються нові сфери співпраці.

Зважаючи не лише на позитивні зміни у використанні лібералізаційних заходів та зменшенні протекціонізму двох країн одна відносно одної, але й на їх диспропорцію розвитку та нестабільність світової економіки, слід комплексно підійти до вирішення питання визначення та застосування інструментів удосконалення та розвитку україно-китайської торговельно-економічної співпраці. Вважаємо за доцільне активізувати діяльність уряду нашої країни з метою сприяння налагодження зв'язків України та Китаю.

Список джерел інформації / References

1. Кулеба Д. І. Китай вперше став торговим партнером України № 1 [Електронний ресурс] / Д. І. Кулеба // Ліга.Новости. – 2020. – Режим доступу : <https://ua-news.liga.net/economics/news/kitay-vpershe-stav-torgovim-partnerom-ukraini-1---kuleba>

Kuleba, D. (2020), "For the first time, China became Ukraine's trading partner №1" ["Kyтай vpershe stav torhovym partnerom Ukrainy No. 1"], Liga.News, Ukraine, available at: <https://ua-news.liga.net/economics/news/kitay-vpershe-stav-torgovim-partnerom-ukraini-1---kuleba>

2. International Trade Center. Trade Map, available at: <https://www.trademap.org/>

3. Офіційний сайт Державної митної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/imex>
State Customs Service of Ukraine available at: <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/imex>

4. The World Factbook, available at: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

5. Consumer Spending (2019), "Trading economics", available at: <https://tradingeconomics.com/ukraine/consumer-spending>

6. The World Trade Organization (WTO), available at: <https://www.wto.org/index.htm>
7. Statista, available at: <https://www.statista.com>
8. The World Bank Group, available at: <http://www.worldbank.org/>
9. The Observatory of Economic Complexity (OEC), available at: <https://oec.world>
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. UNCTADstat, available at: <http://unctadstat.unctad.org/EN/>
12. Raišienė, A.G., Yatsenko, O., Nitsenko, V., Karasova, N., Vojtovicova, A. (2019), “Global dominants of Chinese trade policy development: Opportunities and threats for cooperation with Ukraine”, *Journal of International Studies*, Vol. 12(1), pp. 193-207. DOI:10.14254/2071-8330.2019/12-1/13
13. Яценко О. М. Торговельно-економічні інтеграційні можливості та загрози співробітництва України з Китаєм за умов пандемії Covid-19 / О. М. Яценко, М. С. Пономарьова, В. Є. Осадчук // Вісник ХНАУ. – 2020. – № 4. – С. 20-31-39.
Yatsenko, O., Ponomarova, M. Osadchuk, V. (2020), “Trade and economic integration opportunities and threats of cooperation between Ukraine and China in the context of the Covid-19 pandemic” [“Torhovelnno-ekonomichni intehratsiini mozhlyvosti ta zahrozy spivrobitnytstva Ukrainy z Kytaiem za umov pandemii Covid-19”], *Visnyk of KhNAU*, No. 4, pp. 20-31.
14. Global Trade Alert, available at: <https://www.globaltradealert.org>
15. Кулеба Д. І. Про ключовий інтерес уряду щодо «Мотор Січі» [Електронний ресурс] / Д. І. Кулеба // Укрінформ.Новини. – 2020. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3186189-kuleba-rozpoviv-pro-klucovij-interes-uradu-sodo-motor-sici.html>
Kuleba, D. (2020), “On the key interest of the government in the PJSC “Motor Sich” [“Pro kliuchovyi interes uriadu shchodo “Motor Sichi”], *Ukrinform.News*, Ukraine, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3186189-kuleba-rozpoviv-pro-klucovij-interes-uradu-sodo-motor-sici.html>
16. Данилюк О. О. «Мотор Січ»: вихід із глухого кула [Електронний ресурс] / О. О. Данилюк // НВ.Новини. – 2021. – Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/opinion/motor-sich-prodazh-yak-ukrajini-virishiti-problemu-z-kitayem-novini-ukrajini-50140067.html>
Danyliuk, O. (2021), “Motor Sich”: Out of the Dead End” [“Motor Sich”: vykhid iz hlukhoho kuta”], *NV.News*, Ukraine, available at: <https://nv.ua/ukr/opinion/motor-sich-prodazh-yak-ukrajini-virishiti-problemu-z-kitayem-novini-ukrajini-50140067.html>
17. Клименко І. В. Щодо окремих питань розвитку економічного співробітництва України та Китаю в сучасних умовах. Аналітична записка [Електронний ресурс] / І. В. Клименко ; Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://old2.niss.gov.ua/articles/1359/>
Klimentko, I. “On some issues of economic cooperation between Ukraine and China in modern conditions. Analytical note” [“Shchodo okremykh pytan rozvytku

ekonomichnoho spivrobitnytstva Ukrainy ta Kytau v suchasnykh umovakh. Analitychna zapyska”], National Institute for Strategic Studies, Ukraine, available at: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1359>

18. Tsygankova, T.M., Obolenska, T.Y., Yatsenko, O.M., Lyskova, L.M., Sovenko, O.I. (2020), “Priority formats of trade integration of countries”, *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, Vol. 3, No. 34, pp. 460-469. available at: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/2979>.

Яценко Ольга Миколаївна, д-р екон. наук, проф., заступник зав. кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Адреса: просп. Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 03057. Тел.: 0679529916; e-mail: yacenkoolgakneu@gmail.com.

Yatsenko Olha, Doctor of Economics, Professor, Deputy Head of the Department of International Trade and Marketing, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Address: Prospect Peremogy, 54/1, Kyiv, Ukraine, 03057. Tel.: 0679529916; e-mail: yacenkoolgakneu@gmail.com.

Михайлова Марія Володимирівна, канд. екон. наук, доц., кафедра маркетингу і комерційної діяльності, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-68, 0507839416; e-mail: mvmikhailova@gmail.com.

Mykhailova Mariia, PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-68, 0507839416; e-mail: mvmikhailova@gmail.com.

Кузнцова Оксана Олегівна, канд. філос. наук, доц. кафедри іноземних мов ФФ, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Адреса: пр.-т. Перемоги, 54/1, г. Київ, Україна, Тел.: 0957298885; e-mail: kuznetsova.o.o@gmail.com.

Kuznetsova Oksana, Assoc. Prof. PhD, Foreign languages department of Finance Faculty, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Address: Prospect Peremogy, 54/1, Kyiv, Ukraine, 03057. Tel.: 0957298885; e-mail: kuznetsova.o.o@gmail.com.

Осадчук Валерія Євгенівна, молодший дослідник Інституту досліджень сучасного Китаю імені Бориса Курца, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Адреса: просп. Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 03057. Тел.: 0991382695; e-mail: leraosadchuk09@gmail.com.

Osadchuk Valeriia, Junior Researcher at Institute for Contemporary China Studies named after Borys Kurts of the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Address: Prospect Peremogy, 54/1, Kyiv, Ukraine, 03057. Tel.: 0991382695; e-mail: leraosadchuk09@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.5040456